

Social Work & Education

©SW&E. 2025

УДК [376.1:316.6]:159.922.7

DOI: 10.25128/2520-6230.25.4.11

Тетяна ЗАХАРІНА,

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної
реабілітації та соціальної
педагогіки Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка, вул.
Володимирська, 64/13, 01601,
м.Київ, Україна, e-mail:
t.zakharina@knu.ua
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-0357-7457>

Статус статті:

Отримано: березень 29, 2025
1-ше рецензування: травень 05, 2025
Прийнято: грудень 30, 2025

Захаріна, Т. (2025). Структурні компоненти реінтеграційного середовища закладу вищої освіти в умовах російсько-української війни. *Social Work and Education*, Vol. 12, No. 4 pp. 708-721. DOI: 10.25128/2520-6230.25.4.11

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ РЕІНТЕГРАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Анотація. У статті розглядається проблема створення реінтеграційного середовища у ЗВО в умовах російсько-української війни. Здійснено аналіз наукових праць з проблеми дослідження з метою визначення поняття «соціальна реінтеграція ветеранів» і «реінтеграційне середовище ЗВО».

Мета дослідження полягає у визначенні структурних компонентів реінтеграційного середовища ЗВО в умовах російсько-української війни та розроблені моделі реінтеграційного середовища ЗВО в контексті соціальної реінтеграції ветеранів. Основними завданнями є: дослідити потреби ветеранів; визначити структурні компоненти реінтеграційного середовища ЗВО в умовах російсько-української війни; розробити модель реінтеграційного середовища ЗВО в контексті соціальної реінтеграції ветеранів. Проведено анкетування та тестування з метою виявлення потреб ветеранів. Новизна дослідження полягає у визначенні структурних компонентів реінтеграційного середовища ЗВО в умовах російсько-української війни та розроблені моделі реінтеграційного середовища ЗВО в контексті соціальної реінтеграції ветеранів.

Підтверджено, що при створенні реінтеграційного середовища у ЗВО необхідно враховувати потреби і проблеми ветеранів, їх соціально-психологічний стан, міжособистісні стосунки, очікування, можливості та ресурси ЗВО. Доведено, що створення реінтеграційного середовища передбачає організацію освітнього, інформаційного, комунікативного, соціального, соціально-педагогічного та соціально-реабілітаційного середовища, яке організовано із урахуванням можливостей інституційних суб'єктів реінтеграції та видів взаємодії у межах реінтеграційного середовища (міжвідомча, міжсекторальна та міжпрофесійна).

Ключові слова: соціальна робота, реінтеграційне середовище, заклад вищої освіти, ветерани, російсько-українська війна, соціальна реабілітація, соціально-педагогічна підтримка.

ВСТУП

Актуальність дослідження проблеми створення реінтеграційного середовища у ЗВО обумовлено тим, що у суспільстві зростає частка ветеранів, які повертаються із зони бойових дій у невоєнний соціум, і у яких виникає проблема реінтеграції у сучасний соціум. Значна роль у підтримці ветеранів у процесі їх повернення відводиться державним та громадським інституціям, які створюють умови для успішного процесу їх реінтеграції. Проте, вирішальна роль відводиться ЗВО, які виступають потужною інституцією, яка має значний потенціал та ресурс у створенні на їх основі реінтеграційного середовища для ветеранів.

В умовах російсько-української війни місія закладів вищої освіти трансформується набуваючи нового спрямування. Університет як освітня інституція і спільнота науковців має три місії: перша здійснювати якісний освітній процес, друга – продукувати інноваційне знання та бути центром розвитку інновацій і третя - служіння для суспільства, яке має два пріоритети (цілеспрямоване використання академічних розробок для вирішення суспільних проблем і сприяти продукуванню інновацій для державного та громадського сектору) (Суспільно орієнтоване навчання для відбудови України, 2023). У сучасних умовах третя місія університету набуває свого вагомого значення, оскільки вона виходить за межі академічної сфери та надання освітніх послуг, а розширюючи напрями роботи, зосереджує власні ресурси на користь суспільства. Зазначене можливе за рахунок налагодження партнерської взаємодії між представниками влади, бізнесу і громади, що сприяє створенню інновацій і, як наслідок, впливає на суспільні зміни.

Упровадження третьої місії університету можливе на основі суспільно-орієнтованого підходу (англ. Service learning, SL). Даний освітній підхід орієнтований на поєднанні цілей навчання із суспільно-корисною діяльністю з метою забезпечення прагматичного та прогресивного освітнього досвіду, одночасно задовольняючи потреби громади (Kayode, Noordin&Wahid, 2020). Упровадження методології суспільно-орієнтованого підходу в університетах можливе за рахунок трьох складових: академічного, соціального та співпраці з громадою (Kayode, Noordin&Wahid, 2020; Shanti, 2012).

Визначаючи актуальність порушеної проблеми у призмі сьогодення важливо надати концептуальну характеристику поняттям «соціальна реінтеграція ветеранів» та «реінтеграційне середовище ЗВО».

У постановку і вирішення зазначеної проблеми вагомий внесок зробив французький соціолог Е. Дюркгейм (1996, 406-407) та вчена М. Соболевська (2015, с. 13-19) розглядаючи соціальну інтеграцію «як процес, що узгоджується з двох сторін - з одного боку, як залежність індивіда від суспільства, з іншого, – як залежність суспільства від індивіда». Учений Б. Скудларек (Szkudlarek, 2010, р. 17), доповнюючи вчення про соціальну реінтеграцію зазначив, що воно розглядається «не тільки як повернення із зони бойових дій, які ведуться в одній країні, а й як культурна адаптація під час репатріації з іноземної країни». Науковці К. Елінський (Elnitsky, 2017), М. Фішер (Fisher, 2017), К. Блевінс (Blevins, 2017) зазначають, що соціальна реінтеграція «це як процес, так і результат поновлення ролей у сім'ї, громаді та на робочому місці, на які можливо вплинути на різних рівнях екологічної системи». Досить цікавими є погляди А.

Хасен (Hassan, 2012), який зазначає, що «соціальна інтеграція пов'язана із створенням мешканцями громади спільних норм та формуванням спільних цінностей та переконань, які впроваджуються через соціальний діалог та функціонування соціальних інститутів». У контексті нашого дослідження, ми послуговуємося визначенням, яке надає можливість комплексно розглянути соціальну реінтеграцію ветеранів і витлумачити його «як процес й результат системної діяльності суб'єктів, які забезпечують повернення ветерана російсько-української війни в умови невоєнного соціуму, створюючи для нього оптимальні умови реалізації соціальних і культурних потреб життєдіяльності з урахуванням наявного особистісного соціального досвіду ветерана, орієнтації на особистісні зміни та самовдосконалення» (Захаріна, 2024).

Із початком активної фази російсько-української війни у 2022 році перед ЗВО постають виклики, які пов'язані із визначенням ролі, призначення та місця університету у сучасному соціумі. Тобто, відбувається пошук «інституційної ідентичності» університету в умовах російсько-української війни, який породжує виникнення нового поняття «адаптивний університет» (Андрущенко & Бех, 2014, с. 24), що дозволяє розглядати університет як інституцію, яка орієнтована на зміни (Захаріна, 2024). Трансформаційна роль університетів в умовах російсько-української війни сприяє перетворенню університету в соціокультурний центр, оскільки соціокультурний розвиток університету як інституції дозволить реконструювати університет відповідно до вимог сучасного соціуму, які породжені російсько-українською війною (Андрущенко & Бех, 2014, с. 26). Зазначене є переконливим доказом важливості створення в університетах реінтеграційного середовища для ветеранів, яке відповідає сучасним запитам суспільства і потребам ветеранів. Під реінтеграційним середовищем ЗВО ми розуміємо систему підтримки для ветеранів, яка створена на базі університету і, яка передбачає надання ветеранам різних видів підтримки та послуг, відповідно до їх потреб, що сприяє ефективному процесу їх повернення у невоєнний соціум.

Мета дослідження полягає у визначенні структурних компонентів реінтеграційного середовища ЗВО в умовах російсько-української війни та розробленні моделі реінтеграційного середовища ЗВО в контексті соціальної реінтеграції ветеранів. Реалізація мети обумовлює постановку й реалізацію наступних завдань:

1. Дослідити потреби ветеранів.
2. Визначити структурні компоненти реінтеграційного середовища ЗВО в умовах російсько-української війни.
3. Розробити модель реінтеграційного середовища ЗВО в контексті соціальної реінтеграції ветеранів.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети й виконання визначених завдань нами були використані теоретичні, емпіричні та статистичні методи дослідження. Практична частина дослідження була реалізована шляхом проведення опитування ветеранів російсько-української війни.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Породжені російсько-українською війною соціальні, психологічні, соціально-педагогічні та соціально-реабілітаційні проблеми вимагають від науковців і практиків швидкого реагування щодо їх вирішення, оскільки вони стосуються різних соціальних груп населення, які потребують допомоги і підтримки. Нагальними проблемами, які існують у громадах і, які породжені російсько-українською війною – є соціальна реінтеграція та соціальна реабілітація ветеранів після участі у бойових діях. Вирішення поставлених проблем у громадах можливе завдяки створенню реінтеграційного середовища для ветеранів у ЗВО, оскільки університети мають потужні кадрові, матеріальні та інші ресурси та знаходяться у постійному динамічному русі, відповідаючи запитам сучасного соціуму. У кризових умовах університети стають осередком розвитку громад, створюючи умови, які відповідають запитам соціальних груп населення, зокрема і ветеранів. Саме тому, при створенні реінтеграційного середовища для ветеранів в умовах ЗВО важливим є розроблення заходів, які відображають усі складові реінтеграційного процесу: професійна перепідготовка, соціальна, правова та психологічна адаптація, соціальна реабілітація, соціально-педагогічний супровід щодо працевлаштування ветеранів тощо.

У контексті нашого дослідження, передумовою визначення структурних компонентів реінтеграційного середовища ЗВО є дослідження потреб ветеранів та діагностика їх соціально-психологічного стану (рівень стресу, тривоги, соціальної підтримки).

У дослідженні взяло участь 114 ветерани, які брали участь у бойових діях. *Мета дослідження* – виявлення потреб ветеранів, їх соціально-психологічного стану, що є основою для визначення структурних компонентів реінтеграційного середовища в умовах ЗВО. Дослідження проводилось з використанням методу анкетування та тестування.

Для проведення дослідження нами було розроблено авторський опитувальник для визначення потреб ветеранів у процесі їх реінтеграції. Для оцінки психологічного стану ветеранів нами використано тести на визначення рівня стресу (Perceived Stress Scale, PSS), на визначення рівня депресії (тест Бека), тривоги (тест Спілберга) та тест оцінки соціальної підтримки (Social Support Questionnaire, SSQ). Визначений нами діагностичний інструментарій дозволяє комплексно підійти до розуміння потреб ветеранів, їх психологічного стану, потреби у підтримці та допомозі, що сприяє створенню реінтеграційного середовища з урахуванням отриманих результатів діагностики.

З метою визначення потреб ветеранів і напрямів їх підтримки нами розроблено авторський опитувальник, який містив 24 запитання. За результатами авторського опитувальника було визначено, що у ветеранів виникають проблеми, які пов'язані із процесом їх повернення у невоєнний соціум. Досить важким процес повернення до цивільного життя відзначили 29,12% респондентів; 35,78% зазначили, що процес є важким і потребує додаткових особистісних ресурсів; 35,1% респондентів зазначили нейтральну позицію до процесу повернення у невоєнний соціум, що обумовлено неусвідомленою позицією та психологічною неготовністю до життєдіяльності за межами бойових дій. На запитання «Які труднощі у вас виникають при поверненні у соціум?», то 45,92% ветеранів зазначили, що відчувають психологічну напругу; 33,46%

- соціальну ізоляцію; 35,02% - відсутність підтримки із боку друзів; 47,34% - конфлікти у родині, 68,49% - зазначили, що вони мають фінансові проблеми; 51,24% зазначили, що вони потребують юридичної допомоги у оформленні документів і представленні їх інтересів у судах; 31,4% мають проблеми пов'язані із соціальною реабілітацією. На запитання «Чи потребують вони психологічної підтримки?» - 40,94% відповіли стверджувально, що дозволяє констатувати, що ветерани усвідомлюють власні проблеми і готові їх вирішувати; 50,32% зазначили, що їм не потрібна психологічна підтримка і 8,74% зазначили, що їм байдуже і вони над цим не замислювались. На запитання щодо доступності отримання психологічної допомоги, то 17,34% зазначили, що допомога є доступною; 25,91% зазначили, що допомога є доступною, але виникають певні труднощі; 31,64% - визначили, що психологічна допомога є недоступною і 25,11% зазначили, що не знають куди звернути для отримання психологічної допомоги. На запитання «Чи відчувають вони потребу у психологічній підтримці?», то 49,65% зазначили, що так, відчувають; 25,36% - можливо допомогло б, і 24,99% - ні, не потрібна психологічна підтримка. За результатами авторського опитувальника нами з'ясовано, що ветерани відчувають проблему у процесі їх повернення у невоєнний соціум.

Щодо визначення потреб ветеранів, то 48,34% ветеранів зазначили, що вони відчувають потребу в опануванні нових спеціальностей, що обумовлено нестабільним матеріальним станом та фінансовими труднощами у ветеранів та наявністю мотивації до опанування нових спеціальностей, які користуються попитом на ринку праці, що сприятиме формуванню у них нових компетенцій у пошуку роботи. Важливість підтримки волонтерів та громадських організацій у процесі реінтеграції ветеранів відзначило 42,38% респондентів та 64,92% зазначили, що у них виникають проблеми в отриманні соціальних виплат та пільг. Наявність потреби у вирішенні проблем, які виникають щодо трудових відносин із роботодавцями відзначило 45,34% ветеранів зазначили та потребу в оформленні пенсій - 37,01%. Потребу у соціальній підтримці відзначило 39,74% респонденти. Досить високим є показник, що визначає потребу у медичних та реабілітаційних заходах – 51,92%.

Щодо труднощів, які виникають у ветеранів у процесі їх реінтеграції, то 71,28% зазначили про емоційну нестабільність та психологічні проблеми, труднощі із пошуком роботи - у 67,93%, труднощі із налагодженням соціальних та родинних зв'язків – у 56,39%, проблеми із здоров'ям, які пов'язані із травмами, які вони отримали під участі у бойових діях у 49,35% респондентів.

У контексті нашого дослідження важливим для нас є діагностика психологічного стану ветеранів. Продемонструємо результати отриманні нами за допомогою тесту на визначення рівня стресу (Perceived Stress Scale, PSS) (рис. 1).

Результати тесту демонструють, що низький рівень стресу притаманний 15,05% респондентам, що супроводжується стабільним емоційним станом, адекватною реакцією на стресові ситуації та вмінням ефективно управляти стресом. Проте, для даної групи респондентів притаманні певні прояви стресу, які пов'язані із процесом із реінтеграції та сімейними проблемами.

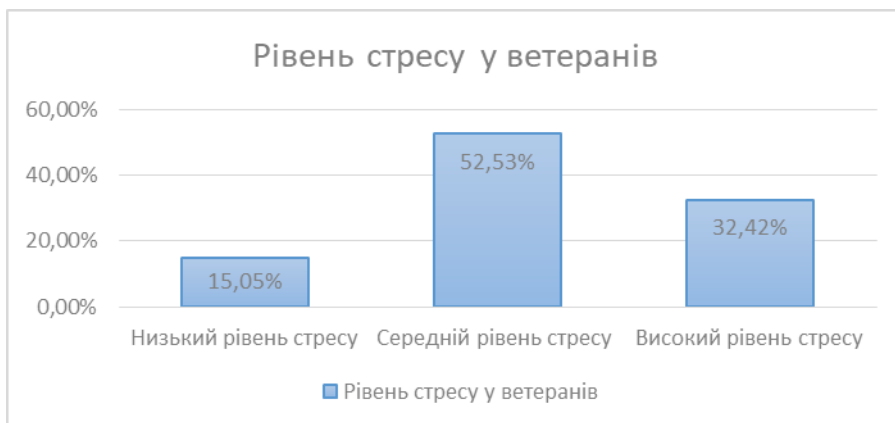

Рис. 1 Результати тесту на визначення рівня стресу (Perceived Stress Scale, PSS)

Середній рівень стресу притаманний 52,53% ветеранам, що дозволяє констатувати, що респонденти даної групи переживають стрес, проте вони спроможні з ним справлятися і стрес, який вони переживають не впливає на їх життєдіяльність. Для даної групи респондентів притаманне відчуття занепокоєння, надлишкової емоційності та невміння управляти власними емоціями. Високий рівень стресу притаманний 32,42% респондентам, що переконує у тому, що дані ветерани відчувають сильну психологічну напругу та стрес, який відчутно впливає на їх життєдіяльність. Ветеранам із високим рівнем стресу притаманний високий рівень тривожності, нервозності, присутні проблеми із сном, соціальною взаємодією та інше. Результати тесту на виявлення рівня тривожності переконують у необхідності психологічної підтримки ветеранів з метою зниження рівня стресу та стабілізації емоційного стану.

Наступний тест, який ми використовували для діагностики психологічного стану ветеранів є тест на депресію Бека (рис. 2).

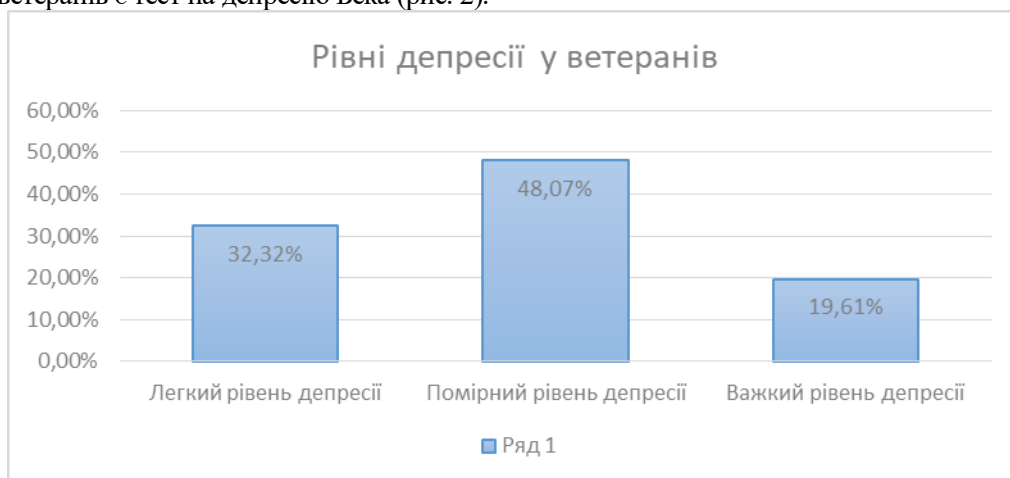

Рис. 2 Результати тесту на депресію Бека

Результати тестування переконують, що легкий рівень депресії притаманний 32,32% респондентам, тобто у ветеранів є наявними легкі симптоми депресії, що супроводжуються періодичністю виникнення відчуття суму, пригніченого настрою,

низькою активністю, проте ветерани спроможні виконувати повсякденні справи. Ветерани, які проявляють легкий рівень депресії контролюють власні емоції, вони здатні переживати стрес, натомість у них виникають труднощі у взаємодії із друзями, побратимами, рідними. Вони відчувають певну ізоляцію, що ускладнює процес їх реінтеграції.

Помірний рівень депресії притаманний 48,07% респондентам, що свідчить про помірні симптоми депресії, які проявляються у вигляді наявності відчуття безнадійності, погіршення настрою, втратою інтересу до певних видів активностей, порушення сну. Респонденти, які проявляють помірний рівень депресії переживають стрес, їм притаманна занижена самооцінка, присутнє почуття ізолюваності та інше. Важкий рівень депресії притаманний 19,61% ветеранам. Респонденти високого рівня депресії відчувають безнадійність, їм притаманний пригнічений, песимістичний настрій. Вони відчувають підвищену тривожність, порушення сну, втрату апетиту, відсутність бажання здійснювати будь-який вид активності.

Отже, результати тестування переконують у необхідності психологічної та соціальної підтримки ветеранів шляхом створення груп підтримки, груп взаємодопомоги, проведення соціально-реабілітаційних заходів з метою обміну досвідом між ветеранами і зменшення соціальної ізоляції. Результати тестування переконують у доцільності підтримки соціальних ініціатив ветеранів, створення волонтерських груп на рівні громад з метою підтримки на локальному рівні.

Наступна діагностична методика – це *тест на тривогу Спілберга*, який дозволяє оцінити рівень тривожності у ветеранів та виявити стабільну і перехідну тривоги з метою розуміння психологічного стану ветеранів та наявності потреби у підтримці (рис. 3).

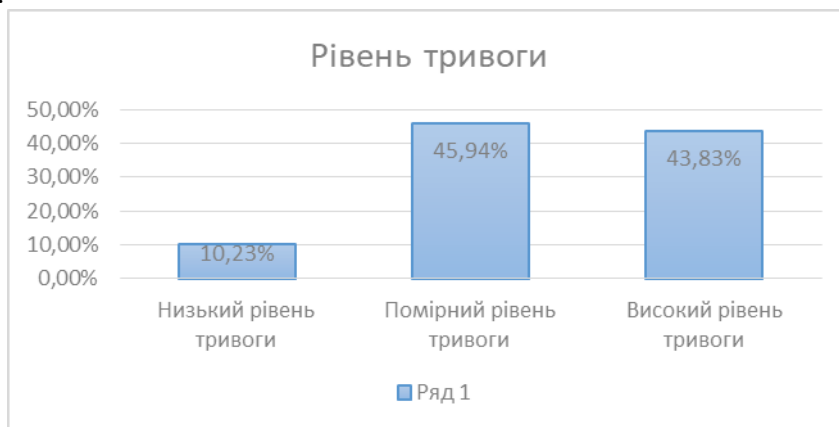

Рис. 3 Результати тестування на виявлення рівня тривоги (тест Спілберга)

Результати тестування щодо визначення рівня ситуативної тривоги (S-Anxiety) демонструють, що до низького рівня тривоги відноситься 10,23% респонденти, що переконує у здатності ветеранів адаптуватися до змінених умов життя без відчуття емоційної напруги. Помірний рівень тривоги притаманний 45,94% респондентів, що дозволяє констатувати, що тривога у них виникає у певних соціальних ситуаціях (проблеми на роботі, у родині, у адаптації до нових умов життєдіяльності та інше). Високий рівень ситуативної тривоги притаманний 43,83% ветеранам, що є показником

наявності стресу, надмірного емоційного переживання в умовах змін, новому середовищі, нових ситуаціях, тобто в умовах адаптації до невоєнного соціуму.

Щодо тривоги, як особистісної риси (Т-Anxiety), то 8,65% ветеранів є емоційно стабільними, їм не притаманний високий рівень тривожності у ситуаціях, які пов'язані зі стресом. Тобто, ветерани мають низький рівень тривожності, як особистісної риси. Помірний рівень тривоги, як особистісної риси має 47,25% ветеранів, що свідчить про те, що ветерани спроможні справлятися із ситуаціями, які викликані стресовими ситуаціями, тобто ветерани спроможні переживати стрес та тривогу. Високий рівень тривоги притаманний 45,97% ветеранам, що свідчить про присутність відчуття занепокоєння у повсякденних справах, вони мають нестабільний психоемоційний стан.

Результати тестування за Спілбергом дозволяють стверджувати, що ветерани потребують психологічної допомоги на індивідуальному рівні. Важливим також є організація заходів, які матимуть за мету зниження рівня стресу, що сприятиме позитивному процесу їх реінтеграції у соціум (тренінги із подолання стресу, релаксації, медіації та інше). Створення реінтеграційного середовища з метою налагодження комунікативних зв'язків між ветеранами і створення груп взаємопідтримки з метою покращення соціальних навичок та створення спільноти ветеранів.

При створенні реінтеграційного середовища важливим є оцінка соціальної підтримки ветеранів. Зазначене спонукало нас до використання *тесту оцінки соціальної підтримки (Social Support Questionnaire, SSQ)*. Результати тестування переконують, що ветерани відчувають низький рівень підтримки 15,49%, помірний рівень підтримки - 50,71% та високий рівень – 33,8%. Зазначене надає можливість констатувати, що 15,49% ветеранів відчувають ізоляцію і у них досить обмежене коло тих людей, яким вони можуть довіряти та які готові їх підтримати. Помірну підтримку відчуває 50,71% ветеранів, тобто вони відчувають підтримку від обмеженої кількості людей, які належать до найближчого оточення ветерана і, які у критичних ситуаціях не завжди мають можливість допомогти і підтримати. Лише 33,8% респондентів мають високий рівень підтримки від рідних, друзів, родини, побратимів, мешканців громади.

За результатами використання діагностичних методик, ми об'єднали виявлені нами потреби і проблеми у групи: психологічні (пов'язані із психологічним станом ветеранів); соціальні (соціально-педагогічний супровід, супровід у працевлаштуванні, міжособистісні стосунки, юридичний супровід та інше), правові (юридичний супровід в оформленні документів і представлені інтересів у судах), освітні (потреба в опануванні нових спеціальностей, які користуються попитом на ринку праці), соціально-реабілітаційні (відновлення втрачених соціальних зв'язків). Зазначене переконує нас у важливості підтримки ветеранів на всіх рівнях їх життєдіяльності шляхом створення реінтеграційного середовища та програм, які сприяють розвитку їх соціальних навичок, комунікаційних навичок. Важливим у реінтеграційному середовищі є не тільки надання психологічної допомоги, але і створення умов для професійної перепідготовки ветеранів, створення онлайн-платформ для їх підтримки, проведення тренінгів для розвитку їх комунікативних навичок, тренінги у вирішенні конфліктів, тренінги для зміцнення родинних стосунків та інших соціально-педагогічних заходів тощо.

ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Результати отримані нами за допомогою діагностичних методик є підґрунтям для визначення структурних компонентів реінтеграційного середовища для ветеранів в умовах ЗВО. Першим структурним компонентом нами визначено *освітній* – це створення реінтеграційного середовища в умовах ЗВО, яке виступає середовищем інформаційним, підтримуючим, культурним. У межах освітнього компоненту відбувається формування необхідних компетенцій у ветеранів, що сприяють формуванню конкурентоспроможного ветерана на ринку праці шляхом організації курсів професійної перепідготовки та залучення ветеранів для отримання другого (магістерського) рівня вищої освіти, що у свою чергу сприятиме формуванню нових соціальних зв'язків, тобто відбувається формування спільноти у спільності. У зазначеному контексті важливим є налагодження співпраці ветеранів із інституційними суб'єктами реінтеграційного середовища. Наступний компонент – *соціальний*, який розглядається нами як можливість створення соціального середовища для ветеранів шляхом налагодження соціальних взаємовідносин із родиною, друзями, найближчим оточенням. Третім складником нами визначено *комунікаційний*. Після участі у бойових діях у ветеранів змінюється коло спілкування – воно трансформується і набуває нового змісту, оскільки цінності ветерана змінились і отриманий бойових досвід знаходить своє відображення у змісті і характері комунікації ветерана з оточуючим середовищем. У межах реінтеграційного середовища ветеран налагоджує комунікацію у площині «ветеран-ветеран», «ветеран-родина», «ветеран-викладачі», «ветеран-роботодавці» (Захаріна, 2024). Правильно організоване комунікативне середовище сприятиме зниженню рівня тривоги, стресу, депресії, соціальної ізоляції у ветеранів, і сприятиме підтримці їх у процесі повернення у невоєнний соціум. Досить важливим складником є *інформаційний*, оскільки створення інформаційної платформи для ветеранів, сприятиме обміну інформацією, інформаційними ресурсами та іншою важливою інформацією, що є корисною для ветерана. Наступний складник – *соціально-педагогічний*, який полягає у застосуванні принципу соціального партнерства щодо організації процесів соціальної реінтеграції; орієнтації на потреби ветеранів; вибір форм та методів актуалізації реінтеграційного потенціалу всіх суб'єктів реінтеграційного партнерства. Не менш важливим є і наступний складник – це *соціально-реабілітаційний*, який передбачає організацію заходів із відновлення втрачених соціальних зв'язків.

На наше переконання, при створенні реінтеграційного середовища у ЗВО важливим є врахування визначених нами складових: освітня, соціальна, комунікативна, інформаційна, соціально-педагогічна та соціально-реабілітаційна, оскільки вони корелюють із результатами проведеного нами дослідження щодо виявлення потреб ветеранів та їх соціально-психологічного стану.

При створенні реінтеграційного середовища важливим є врахування можливостей і ресурсів інституційних суб'єктів, які визначають напрямки функціонування реінтеграційного середовища у ЗВО. До інституційних суб'єктів науковці Т. Захаріна, Н. Сейко відносять: громадські організації, університети, представники бізнесу та державні установи як основні суб'єкти, які надають соціальні послуги ветеранам російсько-української війни (Захаріна&Сейко, 2023). Консолідація зусиль визначених інституційних суб'єктів реінтеграційного

середовища можлива через налагодження ефективної взаємодії між усіма суб'єктами реінтеграційного середовища ЗВО (Захаріна, 2024). До видів взаємодії між інституційними суб'єктами, які існують у межах реінтеграційного середовища ЗВО відносять: міжвідомчу, міжсекторальну та міжпрофесійну взаємодії (Захаріна, 2024).

На основі отриманих результатів дослідження, визначених структурних компонентів реінтеграційного середовища ЗВО, інституційних суб'єктів реінтеграції та видів взаємодії у межах реінтеграційного середовища нами розроблено модель реінтеграційного середовища ЗВО у контексті соціальної реінтеграції ветеранів, яка передбачає створення соціального середовища у ЗВО та організації підтримки ветеранів на інституційному та особистісному рівнях (рис. 4).

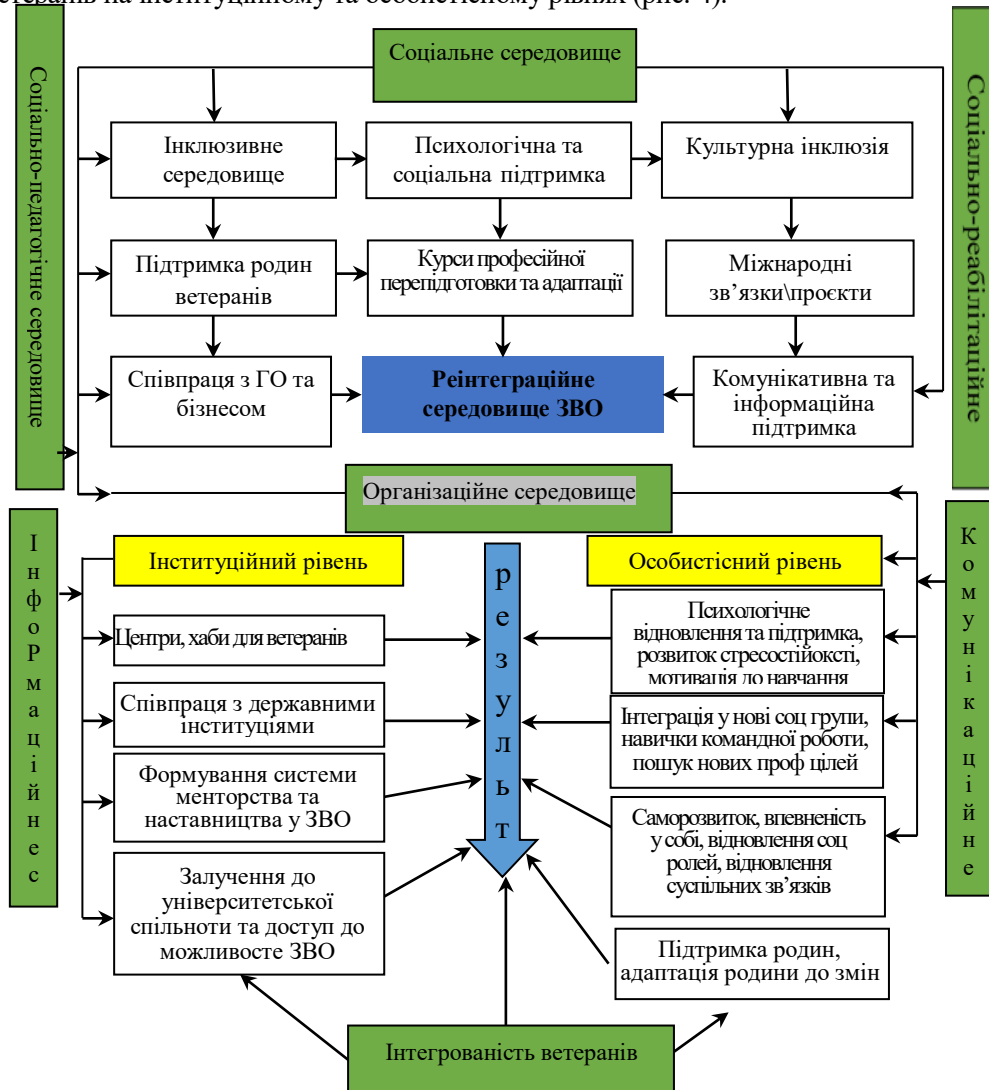

Рис. 4. Модель реінтеграційного середовища ЗВО в контексті соціальної реінтеграції ветеранів

Модель реінтеграційного середовища ЗВО передбачає функціонування соціального, інформаційного, комунікаційного, організаційного, соціально-педагогічного та соціально-реабілітаційного середовища. Соціальне середовище передбачає створення інклюзивного середовища в умовах ЗВО, організацію заходів із соціальної та психологічної підтримки ветеранів, культурну інклюзію. Важливим у соціальному середовищі у межах реінтеграційного середовища ЗВО є культурна інклюзія та підтримка родин ветеранів. Відповідно до потреб ветеранів до соціального середовища нами віднесено курси професійної перепідготовки ветеранів на цивільні спеціальності, які користуються попитом на ринку праці. У межах функціонування реінтеграційного середовища у ЗВО важливим є співпраця університету із міжнародними партнерами та участь у грантових проєктах.

При створенні реінтеграційного середовища важливо налагодити співпрацю із вітчизняними державними та громадськими інституціями, які будуть залучені до надання послуг ветеранам; створити комунікативну платформу для ветеранів, яка виступає підтримуючим і інформаційним середовищем для ветеранів, що сприятиме підтримці ветеранів на інституційному та особистісному рівнях.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу досліджуваної проблеми та за результатами отриманими під час дослідження можна зробити висновок, що при створенні реінтеграційного середовища у ЗВО необхідно враховувати потреби і проблеми ветеранів, їх соціально-психологічний стан, міжособистісні стосунки, очікування, можливості та ресурси ЗВО. Водночас, створення реінтеграційного середовища передбачає організацію освітнього, інформаційного, комунікативного, соціального, соціально-педагогічного та соціально-реабілітаційного середовища, яке організовано із урахуванням можливостей інституційних суб'єктів реінтеграції та видів взаємодії у межах реінтеграційного середовища (міжвідомча, міжсекторальна та міжпрофесійна).

Отримані результати емпіричного дослідження визначають, що ветерани мають труднощі, які пов'язані із процесом їх реінтеграції у невоєнний соціум, мають труднощі пов'язані із психологічною напругою, соціальною ізоляцією, недостатньою підтримкою зі сторони найближчого оточення, існує потреба у юридичній підтримці, є проблеми у сімейних стосунках, фінансові проблеми та проблеми із пошуком роботи, ветерани продемонстрували середній та високий рівень стресу, помірний рівень депресії, помірний та високий рівень тривоги і високий рівень потреби у підтримці як родини так і громади. Також отримані данні розширюють уявлення про особливості створення реінтеграційного середовища в ЗВО в умовах російсько-української війни.

Дане дослідження може слугувати підґрунтям для комплексних досліджень проблеми організації реінтеграційного середовища у ЗВО в умовах російсько-української війни спираючись на ветеранів як активну соціальну групу, яка має унікальний досвід, що є корисним для розвитку та побудови післявоєнного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

Андрущенко, В., Предборська, І., Пінчук, Є. & Степаненко І. (2014). *Феномен університету в контексті «суспільства знань»* (рукопис).

Захаріна, Т. (2023). Механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реінтеграції ветеранів. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка», 16 (48), 100–104. <https://doi.org/10.1234/hs.2023.1648>

Захаріна, Т. І. (2023). Особливості створення реінтеграційного середовища для ветеранів гібридної війни в умовах закладів вищої освіти. Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», 9(27), 197–206. <https://doi.org/10.5678/pn.2023.0927>

Захаріна, Т. І. (2023). Соціально-інституційні характеристики реінтеграції ветеранів гібридної війни. Соціальна робота та освіта, 10, 1, 17–26. <https://doi.org/10.1016/swe.2023.0101>

Сейко, Н. А., Захаріна, Т. І. (2023). Громадянське суспільство як суб'єкт формування системи реінтеграції ветеранів. Social Work and Education, 10, 2, 17–177. <https://doi.org/10.1234/swe.2023.0217>

Соболевська, М. (2015). Генеза та розвиток поняття «соціальна інтеграція» в соціологічній теорії: від класики до сучасності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 13–19.

Суспільно орієнтоване навчання для відбудови України (2023). УКУ. <https://ucu.edu.ua/news/suspilno-oriyentovane-navchannya-dlya-vidbudovy-ukrayiny/>

Філософський енциклопедичний словник (2002). Дюркгейм, Еміль. НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. VI, 742 с.

Elnitsky, C., Fisher, M. & Blevins C. L. (2017). Military Service Member and Veteran Reintegration: A Conceptual Analysis, Unified Definition, and Key Domains. *Front Psychol. Sec. Psychology for Clinical Settings*, 8. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2017.00369/full>

Hassan, A. & Flynn M. (2012). *Social work practice with the military*. John Wiley & Sons.

Kayode S. M., Noordin M. B., Wahid N-H. (2020). Service Learning Approaches Instrumentation to Community Development in the 21st Century. *Universal Journal of Educational Research* 8(5A): 57-62, 2020. 57-62.

Shanti C. (2012). Sandaran Service Learning: Transforming Students, Communities and Universities. *The 8th International Language for Specific Purposes (LSP) Seminar - Aligning Theoretical Knowledge with Professional Practice*. Procedia - Social and Behavioral Sciences 66. 380 – 390.

Szkudlarek, Å. (2010). Reentry – A review of the literature. *Int J Intercultural Relations*, 34, 1–21. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2009.06.006>

Kolenichenko, T., Alhasov, Y., & Verbytska, A. (2020). Teaching English to adult learners within extracurricular activities at university: Barriers and motivation factors. *Advanced Education*, 7(15), 12–19. <https://ae.fl.kpi.ua/article/view/195696>

Kolenichenko, T., Nahorna, N., Maksom, K., Mekshun, A., & Syl'a, T. (2021b). The global and Ukrainian experience of social reintegration of hybrid war veterans in the modern society conditions. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research. Double-Blind Peer-Reviewed*, 11(2), Special Issue XX, 77–83. <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110224/PDF/110224.pdf>

Sosnina, O., Mykytiv, O., Mykytiv, H., Kolenichenko, T., & Holovach, A. (2021c). International aspects of the protection of victims' rights in the conditions of armed conflict in Ukraine. *Cuestiones Políticas*, 39(71), 433–457. <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/37430>

STRUCTURAL COMPONENTS OF THE REINTEGRATION ENVIRONMENT OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION IN THE CONDITIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Tetiana ZAKHARINA, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department Social Rehabilitation and Social Pedagogy, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska Street, 64/13, 01601, City of Kyiv, Ukraine;

Abstract. *The article considers the problem of creating a reintegration environment in higher education institutions in the context of the Russian-Ukrainian war. An analysis of scientific works on the research problem is carried out in order to define the concepts of "social reintegration of veterans" and "reintegration environment of higher education institutions". The results of an empirical study are presented, which was carried out in the form of a questionnaire and testing in order to identify the needs of veterans, which are the basis for determining the structural components of the reintegration environment in the context of higher education institutions.*

The purpose of the study covered in the article is to determine the structural components of the reintegration environment of higher education institutions in the context of the Russian-Ukrainian war and develop models of the reintegration environment of higher education institutions in the context of the social reintegration of veterans. The main tasks are as follows: to investigate the needs of veterans; to determine the structural components of the reintegration environment of higher education institutions in the context of the Russian-Ukrainian war; to develop a model of the reintegration environment of higher education institutions in the context of the social reintegration of veterans.

Research methodology. The achievement of the set goal and the solution of the research tasks were carried out using theoretical, empirical and statistical methods of data processing. The practical part of the study was implemented by conducting a survey of veterans of the Russian-Ukrainian war.

The novelty of the study lies in determining the structural components of the reintegration environment of the HEI in the conditions of the Russian-Ukrainian war and developing models of the reintegration environment of the HEI in the context of the social reintegration of veterans.

The conclusions confirm that when creating a reintegration environment in the HEI, it is necessary to take into account the needs and problems of veterans, their socio-psychological state, interpersonal relationships, expectations, capabilities and resources of the HEI. It is proven that the creation of a reintegration environment involves the organization of an educational, informational, communicative and social environment, which is organized taking into account the capabilities of institutional subjects of reintegration and types of interaction within the reintegration environment (interdepartmental, intersectoral and interprofessional).

Keywords: *social work, reintegration environment, higher education institution, veterans, Russian-Ukrainian war, social rehabilitation, socio-pedagogical support.*

References

Asieieva, Yu., & Zakharchenko, N. (2024). Vplyv chynnykiv na psykholeksualne vykhovannia ta formuvannia kultury molodi. *Mentalne zdorovia*, (3), 3–9. Odeskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet. Vydavnychiy dim «Helvetyka».

Varii, M. Y. (2007). *Zahalna psykholohiia*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury.

Vovkanych, M. (2013). Problemy rozvytku seksualnoi samosvidomosti pidlitkiv u suchasnomu suspilstvi. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seria: Pedahohika. Sotsialna robota*, (27), 25–27.

Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. Kyiv: Lybid.

Zhuravel, T., Kapshur, Yu., Kochemyrovska, O., & Udovenko, Yu. (2011). Seksualnist u zhytti osobystosti. U I. D. Zvierieva (Red.), *Pidvyshchennia vykhovnoho potentsialu pryiomnykh batkiv ta batkiv-vykhovateliv: navchalno-metodychnyi posibnyk* (s. 195–225). Kyiv.

Kyslova, O. M., & Nikolaievska, A. M. (2023). Pidlitkova seksualnist ta problemy seksualnoi osvity v Ukraini. *Ukrainskyi sotsium*, (2[85]), 190–206.

Kravchenko, L. A., & Kobzieva, I. M. (2018). Seksualna prosvita yak skladova vykhovnoho protsesu pidlitkiv. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Pedahohichni nauky*, 2(16), 66–71.

Maksymenko, S. D. (2000). *Zahalna psykholohiia*. Kyiv: Relf-buk.

Panychok, T. Ya. (2010). Stateve vykhovannia uchnivskoi molodi u Nimechchyni (Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk, Ternopil). *Spetsialnist 13.00.07 – teoriia i metodyka vykhovannia*.

Chubuk, R. (2020). Pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv do formuvannia seksualnoi kultury molodi yak zasobu profilaktyky statevoi demoralizatsii. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Seria: Pedahohichni nauky*, (2), 85–92.

Shved, O. (2024). Seksualne vykhovannia ditei ta pidlitkiv. Koly pochynaty? *Sotsialna pedahohika: teoriia ta praktyka*, (4), 43–51. DZ «Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka».

Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality. Volume 1: An Introduction* (trans. R. Hurley). New York: Pantheon Books.

Freud, S. (1905). *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*. Leipzig & Wien: Franz Deuticke.

Keyes C. L. M. (2002). The mental health continuum: From languishing to flourishing in life. *Journal of Health and Social Behavior* (Vol. 43, p. 207–222).

Lewinsohn P. M., Redner J. E. & Seeley J. R. (1991). *The Relationship between Life Satisfaction and Psychological Variables: New Perspectives*, 141–172. Oxford: Pergamon Press.

Seligman, M. E. P. (2011). *Learned optimism: How to change your mind and your life*. Knopf Doubleday Publishing Group.

Fredrickson B. L. (2004). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist* (Vol. 56, pp. 218–226.)

Article history:

Received: March 29, 2025

1st Revision: May 05, 2025

Accepted: December 30, 2025